

Kosovo Educational Research Journal

Volume 3, Issue 2, 2-18.

ISSN: 2710-0871

<https://kerjournal.com/>**Bilimin Kötüye Kullanılması Olasılığına Karşın İnsan Onurunu Koruma Hakkı**Tuğçe ERDOĞAN¹Cem TUNA²

Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, TÜRKİYE

Özet: İnsan hakları, insanın sadece insan olması nedeniyle doğuştan sahip olması gereken, onun kişiliğini, değerlerini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan, üstün, evrensel ilke ve kurallar bütünü olarak tanımlanabilir. İnsan hakları, özellikleri dikkate alındığında birinci kuşak haklar (klasik), ikinci kuşak haklar (sosyal ve ekonomik), üçüncü kuşak haklar (dayanışma) ve dördüncü kuşak haklar (insan onurunu koruma) şeklinde dört kategoriye ayrılmaktadır. İnsanın yalnızca insan olması nedeniyle değerli ve saygıya layık bir varlık olmasına insan onuru denir. İnsanlık tarihinde insan onurunun ihlal edildiği uygulamalar oldukça fazladır.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belgesel (doküman) incelemesi kullanılmıştır. Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyalin analizini kapsar. Çalışmada alanyazında insan onuru ve etiğe aykırı olarak bilimin kötüye kullanıldığı deneyler geçmişten günümüze örnekleriyle verilmiştir. Sonra insan onurunun korunmasına yönelik uluslararası düzenlemeler ortaya konulmuştur. Sonuç olarak geçmişten günümüze bilimin kötüye kullanılması sonucu insan onuruna aykırı deneyler ve çalışmalar yapılmıştır. Bunları önlemek adına aşama aşama uluslararası sözleşmeler kabul edilmiştir. Bunlardan en önemlisi Avrupa'da 2000 yılında kabul edilen Temel Haklar Bildirgesi önemli ve ileri bir düzenleme getirmiştir. Dördüncü kuşak haklarla ilgili bu bildirgenin hükümleri genişletilerek tüm dünya ülkeleri için geçerli olmalıdır. İnsan onurunu koruyan uluslararası sözleşmelerin uluslararası denetim mekanizmalarınca denetlenerek, mahkeme ve koruma tedbirlerinin dünya genelinde tavizsiz uygulanması zorunludur. Bu konuda hukuki, siyasi, askeri çabalara insan hakları eğitimi boyutu artarak devam etmelidir.

Anahtar Sözcükler: Bilim, Etik, İnsan Onuru, Koruma Hakkı, Eğitim

To cite this article: Erdoğan, T.& Tuna, C. (2022). **Bilimin Kötüye Kullanılması Olasılığına Karşın İnsan Onurunu Koruma Hakkı**. Kosovo Educational Research Journal, 3(2). 2-18.

¹ Tuğçe ERDOĞAN (First Author)² Cem TUNA (Corresponding Author)

The Right to Protect Human Dignity Against the Possible Abuse of Science

Abstract Human rights can be defined as a set of superior, universal principles and rules, which should be innate to human beings just because they are human, aiming to protect and develop their personality and values. Considering their characteristics, human rights are divided into four categories: first generation rights (classical), second generation rights (social and economic), third generation rights (solidarity) and fourth generation rights (protecting human dignity). It is called human dignity that a human being is a valuable and worthy being just because he is human. In the history of humanity, there are many practices in which human dignity is violated.

In this study, documentary (document) analysis, one of the qualitative research methods, was used. Document analysis includes the analysis of written material containing information about the facts and events that are aimed to be investigated. In the study, experiments in which science is abused against human dignity and ethics are given with examples from the past to the present. Then, international regulations for the protection of human dignity were put forward. As a result, experiments and studies against human dignity have been carried out as a result of the abuse of science from past to present. In order to prevent these, international conventions have been adopted gradually. The most important of these was the Declaration of Fundamental Rights adopted in 2000 in Europe, which brought an important and advanced regulation. The provisions of this declaration on fourth generation rights should be expanded and applied to all countries of the world. It is imperative that international agreements protecting human dignity are supervised by international audit mechanisms, and that court and protection measures are applied without compromise around the world. In this regard, legal, political and military efforts should continue with an increasing dimension of human rights education.

Keywords: Science, Ethics, Human Dignity, Right to Protection, Education

GİRİŞ

İnsan hakları, insan onurundan kaynaklanan, kişinin insan olması nedeniyle doğuştan sahip olduğu, devredemeyeceği, vazgeçemeyeceği ve zamanaşımına uğramayacağı haklara denir. İnsan hakları, insanın sadece insan olması nedeniyle doğuştan sahip olması gereken, onun kişiliğini, değerlerini korumayı ve geliştirmeyi amaçlayan, üstün, evrensel ilke ve kurallar bütünü olarak tanımlanabilir (Karaman Kepenekci, 2014, 51). Herhangi bir ayırım olmaksızın bütün insanlara tanınan ideal haklar listesi olarak kabul edilebilir.

İnsan hakları (Görmez ve İşler, 2019, 72-73), özellikleri dikkate alındığında birinci kuşak haklar (klasik), ikinci kuşak haklar (sosyal ve ekonomik), üçüncü kuşak haklar (dayanışma) ve dördüncü kuşak haklar (insan onurunu koruma) şeklinde dört kategoriye ayrılmaktadır. Klasik haklar olarak da ifade edilen birinci kuşak haklar, kişileri devlete ve topluma karşı koruyan, onların özgürce gerçekleştirebilecekleri eylemleri destekleyen, dokunulamayan ve devredilemeyen hakları savunan ve bireylerin devlet yönetimine katılmalarını güvence altına alan haklardır. Yaşama hakkı, konut dokunulmazlığı, kişi dokunulmazlığı, mülkiyet hakkı, eşitlik, din ve vicdan

özgürlüğü, çalışma özgürlüğü, düşünme ve düşünceyi açıklama özgürlüğü, dernek kurma hakkı, dilekçe hakkı, kamu hizmetine girme hakkı sayılabilir.

İkinci kuşak haklar (Görmez ve İşler, 2019, 73-74), ekonomik, sosyal ve kültürel haklar olarak da adlandırılmaktadır. Sosyal, kültürel ve ekonomik haklar kişileri toplumsal müdahalelere karşı koruyan, insanca yaşamak ve muamele görmek için belirli bir hayat standardını güvence altına alan ve birinci kuşak haklardan yararlanılabilmemesine fırsat tanıyan ve bu amaçla kişilerin devletten ve toplumdan gerçekleştirmelerini talep edebilecekleri haklardır. İkinci kuşak insan haklarının başlıcaları; eğitim hakkı, sağlık hakkı, çalışma hakkı, sosyal güvenlik hakkı, ailenin korunması hakkı, sendika hakkı, toplu sözleşme ve grev hakkı vb. sayılabilir.

Üçüncü kuşak haklar (Görmez ve İşler, 2019, 74): Bu haklar mücadele sonucunda değil; bireyler, gruplar ve devletlerarasındaki dayanışmaya bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dünyadaki gelişme ve değişimler sonucu ortaya çıkan ama henüz tam olarak tanımlanmış ve tamamlanmış olmaktan çok, bugün insanlık hakkı olarak görülebilir. Üçüncü kuşak insan hakları şunlardır: Çevre hakkı, ortak mirası koruma hakkı, gelişme hakkı, barış hakkı.

Dördüncü kuşak haklar; bilimin kötüye kullanılması olasılığına karşın, insan onurunu korumaya yönelik yapılan çalışmalarla ilgilidir. İnsan onuru kavramının özellikle II. Dünya Savaşı ile birlikte önem kazanmasının temel nedeni Nazi rejimi dönemindeki kitlesel suçlar ve II. Dünya Savaşı sırasında yaşanan katliamlardır (Kuru, 2017, 179 vd).

1. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden belgesel (doküman) incelemesi kullanılmıştır. Belgelere-dokümana dayalı araştırmalar programlar, yönetmelikler, kitaplar, gazeteler, raporlar gibi çeşitli yazılı ya da elektronik ortamlarda kayıtlı olan verilerin analizine dayalı yürütülen çalışmalardır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2012, 12; Karasar, 1994, 183 vd).

Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı materyalin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 187). Doküman incelemesinin aşamaları şu şekilde ayrılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2008, 193): 1-Dokümanlara ulaşma, 2-Orijinalliğin kontrol etme, 3-Dokümanları anlama, 4-Veriyi analiz etme, 5-Veriyi kullanma.

Bu çalışmada alanyazında yer alan insan onuru ve etiğe aykırı olarak bilimin kötüye kullanıldığı deneyler geçmişten günümüze örnekleriyle verilmiştir. Sonra insan onurunun korunmasına yönelik uluslararası düzenlemeler ortaya konulmuştur.

2. Bulgular

3.1. İnsan Onuruna Aykırı ve Etik Dışı Deneyler

İnsanlık tarihi içerisinde sözde ilerleme, girişim adına yapılmış olan insanlık ve ahlak dışı çalışmalar bulunmaktadır. 19. Yüzyılda ve 20. Yüzyılın başlarında psikoloji alanında çok ilginç çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmaların çoğu insan onuruna aykırı ve etik dışı deneylerdir. O

dönemde etik ve insan hakları kavramları yerine oturmadiğı için yapılan çalışmalar engellenememiştir. İnsanların iyiliğı adına, sadece insanlara değıl hayvanlara da kötölükler, işkenceler yapılmıştır. İnsanlık tarihine geçen birkaç çalışma aşağıda kronolojik sıraya göre özetlenmektedir. Bu çalışmalar; Kara Ölüm, Öjenik, Nazi İnsan Çiftlikleri, Doktor Cutton'un Tımarhanesi, Küçük Albert Deneyi, Sovyet Zehir Laboratuvarları, Maymun-Asker Projesi, Tuskegee Frengi Deneyi, Kekemelik Deneyi (Canavar Çalışması), MK- Ultra Programı-CIA ve Çift Başlı Köpek Deneyidir.

3.1.1. Kara Ölüm: 1347-1352 yılları arasında Asya, Ortadoğı, Küçük Asya, Kuzey Afrika ve Avrupa başta olmak üzere dünyanın dört bir yanında etkili olan ve kısa sürede milyonlarca insanın yaşamını sonlandıran büyük veba salgınına verilen isimdir (Barry & Gualde, 2006, 38). Bu büyük pandemik vebaya “Kara Ölüm” denilmesinin sebebi kurbanlarının son saatlerinde vücutlarının çeşitli yerlerinde kararmalar ve şişlikler ortaya çıkararak vücut görünümünü bozmasıdır (Nohl, 2006). Yapılan araştırmalar sonucunda Kara Ölüm’e Rattus Rattus denilen kara sıçanlarda yaşayan Xenopsylla Cheopis pire türünün neden olduğı anlaşılmıştır (Benedictow, 2006, 13). Vebanın çıktığı ve yayıldığı dönemlerde bilim insanları ve doktorların elinde imkânlar, tedaviler, aşilar bulunmamakta ve mikrop, bakteri, virüs gibi kavramlar henüz bilinmemektedir. Bu yüzden vebanın kaynağı uzun süre çözölememiştir ve tedavi bulunana kadar çok sayıda insan ölmüştür (Cartwright, 2020). Bilim insanları vebaya çözüm bulabilmek için ilginç ve çılgın fikirler üretmiştir. Bir grup bilim insanına göre vebanın sebebi astroloji olarak düşünülmüştür. Bu fikir Fransa’da çok popüler olmuştur. Gezegenlerin belirli bir açıya göre sıralanması sonucunda Dünya’da zehirli bir gaz oluşmuş ve bu sebeple veba her yere yayılmaya başlamıştır. Bilim insanları hastalığın bulaşmaması için bir süre kapalı giyinip, maskeler takmışlardır. Bazı bilim insanları da Yahudiler kabalayı kara büyü olarak kullandığından dolayı veba salgınının ortaya çıktığını düşünmüşlerdir. Hatta vebaya yakalanan insanların şeytan, kötü ruh, cadı olduğunu düşünüp canlı canlı yakmışlardır. Bu düşüncenin sonucunda Orta çağ döneminde milyonlarca Yahudi saldırıya uğramıştır (Cartwright, 2020). Bilim insanların veba için ilk savunma yöntemi karantina olmuştur. Örneğin, İtalya’da dışarıdan gelen gemilerin limanlara yanaşılmasına izin verilmemiş, 40 gün beketildikten sonra izin verilmiştir. Karantina bir işe yaramamıştır. Bilim insanları başka bir tedavi yöntemi olarak kasıklarda ve koltuk altlarında yer alan irinleri patlatmışlardır. İrinler patlayıp içindeki sıvı aktığında insanların rahatlayabileceğı düşünmüşlerdir fakat tam tersi olmuştur. Patlayan irinler vücudu enfeksiyona açık hale getirmiştir ve insan ölümleri daha da artmıştır. Buna rağmen bu teknik uzun süre kullanılmıştır. Diğer bir tedavi yöntemi ise kan almak olmuştur. Doktorlar ve bilim insanları vebaya yakalanan insanların şişen bölgelerini kesip kan akıtmışlardır. Kirli kanın vücuttan bu yöntemle atılabileceğı düşünülmüştür. Bu yöntem de hiçbir işe yaramamıştır çünkü insanlar bu sefer de kanamadan ölmüştür (Mark, 2020). Geçmiş zamanlarda tıp ve teknoloji gelişmediğı için hiçbir dayanağı olmayan tedavi yöntemlerini uygularken çok sayıda insan ölmüştür.

3.1.2. Öjenik: Öjenik, sağlıklı ceninleri ayırıp sağlıklı ceninler yetiştirmenin yollarını arayan, bilimselliğı tartışmalı bir toplumsal akım veya felsefedir. İlk kez Platon tarafından ortaya

atılmış, modern anlamıyla ilk olarak Sir Francis Galton tarafından formüle edilmiştir. Platon, toplumdaki sakat ve hastalıklı insanların çoğalmasına izin verilmez, sadece sağlıklı ve güçlü insanların çocuk yapmalarına izin verilirse birkaç jenerasyon sonrasında kusursuz bir topluma ulaşılabilir, demiştir (Akçiçek, 2011). Antik Yunanistan'da bu fikir kabul edilmiş daha sonra Roma'da da görülmüştür. Hristiyanlık ortaya çıkınca bu düşünce doğrultusunda yapılan uygulamalar tamamen ortadan kaldırılmıştır. 18. Yüzyılda Amerika'ya Afrika'dan zenciler gönderilirken yapay seçilim kullanılmıştır. Bu kölelerden sağlıklı ve güçlü olan erkekler ile sağlıklı ve güçlü olan kadınlar çiftleştirilmiştir. Bu sayede daha sağlıklı ve daha güçlü köleler ortaya çıkmıştır. Hasta, zayıf veya sakat doğanlar ise öldürülmüştür. Amerikalı siyahilerin güçlü, sporcu ve hızlı olmasının sebeplerinden biri de bu yapay seçilimdir. Modern öjenik kavramı ise 19. Yüzyılda ortaya çıkmıştır. Sir Francis Galton, bir toplumun daha sağlıklı ve daha güçlü olabilmesi için hastalıklı ve problemlili bireylerin üremesine izin verilmemeli, demiştir (Akçiçek, 2011). Bu görüşteki temel amaç toplumu kusursuzlaştırmaktır. Bu düşünce ortaya çıktığında herkes onaylamıştır fakat Nazi Almanyası öjeniği çok farklı amaçlar için kullanmış ve sonuçlar tahmin edilemeyecek kadar kötü olmuştur. Naziler, aryan ırk olabilmek için ilk olarak Yahudi ve çingeneleri toplama kamplarına göndermişlerdir ve başarılı olmuşlardır (Akçiçek, 2011). Ancak Naziler için bu yeterli olmamıştır. 1935 yılında Almanyada bulunan ruhsal ve fiziksel hastalığı olan insanları öldürmek düşünülmüştür. T4 programı adı verilen bu operasyonda engelli, sakat, eşcinsel ve hasta bireyleri bir merkeze götürüp öldürmüşlerdir. Bazı kaynaklara göre 17.000, bazı kaynaklara göre de 200.000'den fazla kişi bu programda öldürülmüştür. I. Dünya Savaşı'ndan sonra nüfus artışı düşmüştür. Hitler nüfusun artmasını ve bu artışın aryan ırktan artmasını planlamıştır. Bu amaçla 1935 yılında Lebensborn projesi başlatmıştır. Bu projede bazı binalar özel doğum polikliniklerine dönüştürülmüştür. Polikliniklerde saç rengi, göz rengi, ten rengi, kafatası şekline göre insanların aryan olup olmadıklarına bakılmıştır (Akçiçek, 2011). Burada özellikle aryan olduğu düşünülen hamile kadınlara sağlık hizmeti verilmiştir. Doğumdan sonra doğan çocuklar aryan kimliğine sahipse bu çocukları devlet sahiplenmiştir. Bu yöntem sayesinde nüfus artışı sağlanmış fakat Hitler için yeterli olmamıştır. Lebensborn programının ikinci aşamasında Naziler aryan çiftliklerini kurmaya başlamıştır. Aryan ırka sahip olduğu düşünülen kadınlar bazen kendi isteğiyle bazen kaçırılarak bu çiftliklere getirilmiş ve burada aryan olduğu düşünülen erkeklerle çiftleştirilmiştir. 1943 yılında Lebensborn programının üçüncü aşamasına geçilmiştir. Doğu Avrupa ve Yugoslavya topraklarındaki bütün kız çocukları kaçırılarak Berlin'e götürülmüştür. Aryan olduğunu kanıtlayan kız çocukları başka ailelere evlatlık olarak verilmiştir. Resmi kayıtlara göre 25.000 ve 250.000 arasında çocuk kaçırılmıştır (Holokost Ansiklopedisi, erişim 25.07.2022). 1945 yılında Almanyada savaş kaybetmiş ve bütün projeler, evraklar, belgeler imha edilmiştir. Bu program sonucunda annesi babası hatta sığınacak yeri olmayan çok sayıda kimsesiz çocuk kalmıştır.

3.1.3. Doktor Cotton'un Tımarhanesi: Akıl hastalıkları ilk yüzyıllardan beri devam etmektedir. Modern zamanlara gelinceye kadar toplumun akıl hastalıklarına olan bakış açısı çok farklıdır. Eski çağlarda bir insanın akli dengesinin bozulması demek, o insanın içine şeytan veya karanlık ruhların kaçtığı anlamına gelmektedir. Tedavi adı altında bu zamanlarda insanlara çok

korkunç uygulamalar yapılmaktaydı. 19. Yüzyıldan sonra akıl hastalıklarına daha bilimsel bir şekilde yaklaşmaya başlandı. Henry Cotton, 20. Yüzyılın başında ameliyatlara şizofreniyi tedavi edebileceğini iddia etmiştir. İddiasını kanıtlayabilmek için yüzlerce ameliyat yapmıştır. Henry Cotton, 1876 yılında Amerika'da dünyaya gelmiş, tıp eğitimini almak için Avrupa'ya gitmiştir. Cotton özellikle Adolf Meyer'in çalışmalarını beğenerek takip etmiş ve Meyer'in şizofreniyle ilgili bir iddiası Cotton'ın ilgisini çekmiştir. Meyer'e göre şizofreninin temel sebebi beyini olumsuz etkileyen toksinlerdir. Bu toksinlerin kaynağı ise tedavi edilmeyen enfeksiyonlardır. Ona göre; eğer bu enfeksiyonlar tedavi edilirse kişi kısa zamanda akıl sağlığını kazanır (Fessenden, 2015). Cotton, Amerika'ya dönünce direkt bu fikirler üzerinden çalışmaya başlamıştır. Cotton, 1907 yılında New Jersey'de bulunan Trenton Şizofreni Hastanesi'nin başına geçmiştir (Kuroski ve Martisiute, 2017). Cotton, tedavilerine hemen başlayıp ilk olarak dişler üzerine odaklanmıştır. Cotton'a göre çürük, tedavi edilmemiş dişler toksin üretiliyor ve bu toksinler kana karışıp insanları etkilemekteydi. Bu sebeplerden dolayı hastanesinde bulunan hastaların dişlerini sökmeye başlamıştır. Önce çürük dişleri, daha sonrasında hasarlı olduğunu düşündüğü dişleri sökmüştür. Bazı hastaların ağızlarında diş kalmadığı söylenmektedir. Bu yöntemi sadece hastalar üzerinde değil kendinde, eşinde ve çocuklarında da uygulamıştır. Zaman ilerledikçe Cotton istediği sonucu elde edemediğini fark etmiştir. Cotton'ın hedefinde dişlerden sonra bademcikler vardır. Hastalarının bademciklerini alıp, sinüslerini temizlemiştir (Kuroski ve Martisiute, 2017). Cotton, o sıralar yazdığı makalelerde ilerledikçe başarısının arttığını iddia etmiştir. Cotton, hastaların düzeldiğini, rahatladığını ve toksinlerden arındığını söylemiştir. Cotton'a yazdığı makalelerle birlikte şöhret de gelmiştir. Doğu sahiline en ünlü psikiyatri doktoru olmuştur (Kuroski ve Martisiute, 2017). 1910 yılının başında ise gerçekler görülmeye başlanmıştır. Bazı hastalar, ameliyathaneye giden hastaların geri dönmediklerini fark etmişlerdir. Hastalar şikâyetçi olunca New Jersey basını da hastaneyle ilgilenmeye başlamıştır (Kuroski ve Martisiute, 2017). Cotton, hakkında çıkan olumsuz yorumları bastırabilmek için, olaylarının sebeplerinin ameliyatlara değil, hastalara kötü davranan erkek hemşirelerin olduğunu söylemiştir. Hastanedeki tüm erkek hemşireleri işten çıkarıp kadın hemşire almıştır ve yapılan açıklamalarla ortalığı sakinleştirmeyi başarmıştır (Kuroski ve Martisiute, 2017). Cotton bu olaylardan sonra ameliyatlarını artırmıştır. Hastalarının pankreaslarını, apandistlerini ve ince bağırsaklarını almaya başlamıştır. Cotton, üniversitelerde, hastanelerde konuşmaya başlamış, dersler vermiş, kitaplar yazmış kısaca şöhreti gün geçtikçe artmıştır. Meslektaşları da Cotton'ı örnek alıp benzer ameliyatlara yapmaya başlamıştır. Fakat meslektaşlarının yaptığı ameliyatlara hiçbir işe yaramamıştır. Bu yüzden New Jersey'de bulunan tıp otoritesi Cotton'ı araştırmak istemiş ve hastaneye başka bir doktor göndermiştir. Yapılan incelemeler sonucunda hasta kayıtlarının düzenli olmadığı görülmüştür. Cotton'nun başarılı olduğunu iddia ettiği hasta kayıtlarına, ameliyat sırasında ölen insanlara bile ulaşamamıştır. Resmi kayıtlara göre 17 hastanın öldüğü tespit edilmiştir. Hastanede olan hastalara yapılan testler sonucunda ise hiçbir hastanın iyileşmediği saptanmıştır. Hastaneyi denetleyen görevliler bir rapor yazmıştır ve hazırlanan raporda hastalar üzerinde bilimsel temeli olmayan ameliyatlara yapıldığı ve hastalara insanlık dışı muamele yapıldığı yazılmıştır (Patowary, 2019). 1924 yılında tüm bu raporlar geçersiz sayılmıştır ve bu olay kapatılmıştır. Henry Cotton

1930 yılında emekli olmuştur fakat hastanesinde ameliyatlara devam etmiştir (Patowary, 2019). Cotton yeni bir iddia ortaya atarak mastürbasyonun şizofreniye sebep olduğunu, bu yüzden çocuklar mastürbasyona başlamadan önce ameliyat edilmeli ve ince bağırsakları kısaltılmalı, demiştir. Başka bir iddiası ise hasta dişler tedavi edilmemeli, bir dişte çürük varsa o diş sökülmesi ve yanındaki dişlerin de sökülmesi gerektiğini söylemiştir. 1933 yılında, hastanede araştırma yapan kişiler kanıtlar bulmaya başlamıştır. Cotton bu kanıtlarla yargılanacakken 1933 yılında kalp krizi geçirip ölmüştür (Liebson, 2021). Öldükten sonra açıklanan raporlarda resmi olarak 415 ameliyatın yapıldığı, gayri resmi olarak 800'den fazla ameliyat yapıldığı görülmüştür. Resmi kayıtlarda ölü sayısının 81 olduğu, fakat tahmini olarak 300'ün üzerinde ölü olduğu düşünülmektedir. Cotton kayıt tutmadığı ve tuttuğu kayıtları yaktığı için kaç kişinin öldüğü, kaç kişinin ameliyat edildiği, kaç kişinin sakat kaldığı tam olarak bilinmemektedir.

3.1.4. Küçük Albert Deneyi: Bu deney “Öğrenme psikolojisi ve klasik koşullandırma ile korku tepkisi yaratılabilir mi, korku sonradan edinilen şartlı bir refleks midir, yoksa doğuştan gelen bir dürtü müdür, korku koşulsuz mu gelişir? Sorularına yanıt verebilmek amacıyla yapılmıştır. Johns Hopkins Üniversitesinden John B. Watson ve asistanı Rosalie Rayner ile 1920’de yapmıştır. Albert B. olarak isimlendirilen bebek dokuz aylıktır. İlk olarak bebeğe beyaz fare, tavşan, yanan kâğıt parçaları, peruk, maske gösterilmiştir. Albert hiçbirine tepki göstermemiş, ona gösterilenlerle oynamaya başlamıştır. Daha sonra Albert’in oturduğu bez yatak hariç hiçbir eşyanın bulunmadığı boş odaya beyaz fare koymuşlardır. Albert fareye gülümsemiş ve onunla oynamak istemiştir. Uzmanlar bu defa Albert fareye her dokunduğunda, 2 demir çubuğu birbirine vurarak rahatsız edici gürültülü sesler çıkarmaya başlamıştır. Albert seslerden ürüp ağlamaya başlamıştır. Albert, fareye her dokunuşunda bu ses tekrarlanmıştır. Albert artık fareye dokunmaktan korkmaya başlamıştır. Birkaç gün boyunca bu deney tekrarlanmıştır. Albert artık ne zaman beyaz ve tüylü bir nesne görse korkmuş, kaçmış ve ağlamaya başlamıştır. Deneyde son olarak deneye yardımcı olan ismi belli olmayan bir çalışan beyaz sakallı, tüylü bir kostüm giyip odaya girmiştir. Albert ses olmamasına rağmen ağlamaya başlamıştır. Bazı kaynaklara göre Albert 6 yaşında hayatını kaybetmiştir. Watson bu araştırmanın sonuçlarını yayınladığında, erken bir eğitimle çocuğun kalıtımı ne olursa olsun bir çocuk istenilen bir hale dönüşebilir, demiştir.

3.1.5. Sovyet Zehir Laboratuvarları: Bu laboratuvarların 1920’lerde kurulup günümüzde hala devam ettiği söylenmektedir. I. Dünya Savaşı Çarlık Rusya’sının çöktüğü ve Sovyetler Birliği’nin kurulduğu zamandır. Orduda yaşanan sorunların çözülmesi ve ordunun güçlenmesi istenmiştir. Sovyetler Birliği 1921 yılında kimyasal silah üretebilmek için özel ofis isimli, komünist partiye bağlı bir birim oluşturmuştur. Bu özel büro kurban olarak gulaglara (Sovyet zorunlu çalışma kampları açısından sorumlu devlet kurumu) gönderilmiş siyasi mahkûmları seçmiştir. Bu mahkûmların üzerinde hardal gazıyla deneyler yapılmıştır. İnsanlar ne kadar sürede ölüyor, gazın miktarı ne kadar olunca ölüyor? gibi sorulara yanıt aramışlardır. Bu birim başarılı olunca 1926 yılında NKVD’ye devredilmiştir (Harding, 2018). NKVD gizli bir polis teşkilatıdır. Artık birimde sadece cepheden kullanılacak zehirli gaz üretilmemiş, özel zehirli bileşenler de üretilmeye başlanmıştır. Sovyetler, artık kolay tespit edilemeyen, yemeklerde kullanılabilen

zehirler üretmişlerdir (Irmakbdak, 2020). 1939 yılında Grigory Mairanovsky, özel birimin başına getirilmiş ve birimin adı “Laboratuvar 1” olarak değiştirilmiştir. Mairanovsky, zehirlerin farklı yaş ve cinsiyetlerdeki etkisini merak etmiştir ve deneylerinde savaş esirlerini kullanmıştır. Deneylerin yapılması için Ukrayna’dan, Kafkas Bölgelerinden yaşlı, kadın ve çocuklar bu laboratuvara getirilmiştir (Irmakbdak, 2020). Bu çalışmalar sırasında binlerce insan ölmüştür ve Mairanovsky kusursuz zehri geliştirmeyi başarmıştır. Zehrin adı K2’dir ve bu zehir renksiz, kokusuz ve tatsızdır (Irmakbdak, 2020). Suyu bile karıştırıldığında kendini göstermemektedir. Yaklaşık 15 dakika içinde insanı öldürmektedir. 1953-1978 yılları arasında “Laboratuvar 12” ismiyle zehirler üretilmeye devam edilmiştir. 1978 yılında ise laboratuvarın ismi Özel Teknoloji ve Soruşturma Enstitüsü olarak değiştirilmiş ve KGB’nin yönetimine girmiştir (Harding, 2018). 1991 yılında Sovyetler Birliği çökünce KGB kaldırılmış ve FSB kurulmuştur. Günümüzde Moskova’nın kabul etmemesine rağmen hala devam ettiği söylenmektedir. Bilinen son zehirli saldırı Ukrayna’nın eski Cumhurbaşkanı Yuşçenko’ya yapılmıştır. Yuşçenko iddialara göre yavaş yavaş, hiçbir belirti olmadan zehirleniyordu fakat Yuşçenko bunu fark edip kurtulmuştur (Harding, 2018). Bu zehirli laboratuvarlar hala yer altında bulunduğu ve gizli tutulduğu düşünülmektedir.

3.1.6. Stalin’in Asker Projesi: 1920’li yıllarda Josef Stalin, insan ve maymun karışımı bir melez türün yaratılmasını istemiştir. Stalin’e göre bu tür, insandan daha az zeki ama çok daha itaatkâr, dayanıklı ve güçlü olacaktır. Savaşlarda en ön saflarda yer alacaktı, korkmayacaktı, acıkmayacaktı ve yorulmayacaktı, tüm emirleri sorgusuz yerine getirecekti, ağır inşaatlarda ve madenlerde çalışabilecekti ve asla isyan etmeyecekti. Bu proje 1926 yılında başlamıştır. Josef Stalin iktidar koltuğuna oturduğunda en büyük isteği koltuğunu korumak olmuştur. Bu yüzden tüm rakiplerini öldürmüştür veya ayağını kaydırmıştır. Telekinezi (maddeler üzerinde düşünce gücüyle etki yapma) gibi birçok yöntem kullanmış ve çılgın projelere açık olduğu duyulmuştur. Ilya Ivanov isimli bilim insanı Josef Stalin’e bir şekilde ulaşmıştır. Maymun insan projesi fikri Ivanov’un mu yoksa Stalin’in mi bilinmemektedir ama projeyi Ivanov yürütmüştür. Yapılan araştırmalar sonucunda Stalin ilk olarak insan köpek melez ırkı yapmayı planlamıştı. Ivanov bu fikre karşı çıkmıştır. Çünkü melezleme yapılacaksa birbirine yakın türlerin melezleşmesi gerekiyordu, demiştir. O zamanlar insanlara en yakın tür maymunlar, şempanzeler olarak görülmekteydi. Bu yüzden maymun insan projesi tercih edilmişti (Johnson, 2011). Ivanov, Gürcistan’da bir laboratuvar kurmuştur. Çalışmalarına Batı Afrika’da başlamıştır (Pain, 2008). Bunun sebebi Ivanov’a göre modern insanın atası Afrikalılar ve siyahlardır. Melezleme işlemi için en saf türü kullanmak istemiştir. Güney Afrika’da ilk olarak şempanzelerden aldığı spermlemlerle Afrikalı kadınları dölemiştir. Sonuç olarak başarısız olduğu için daha sonra gönüllü Rus kadınlarını kullanmıştır ve yine başarısızlıkla sonuçlanmıştır. İşlemi tersine çevirip insanlardan aldığı spermlemlerle, şempanzeleri dölemiştir fakat yeniden başarısız olmuştur (Johnson, 2011). Şempanzeleri seçtiği için başarısız olduğunu düşünen Ivanov, orangutanlarla çalışmak istemiştir. Aynı işlemler tekrarlanmış ve başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ivanov, Gürcistan’a dönüp farklı maymun türlerini ve farklı insanları kullanmaya devam etmiştir. 1930 yılına kadar hiçbir sonuç elde edememiştir (Dockrill, 2018). Stalin, Ivanov’un elinde hiçbir şey olmadığını görünce ve Gürcistan’da yaşayanlar basına yayılınca Stalin’in emriyle Ivanov tutuklanmış, Kazakistan’da yer

alan çalışma kampına gönderilmiş ve iki yıl sonra ölmüştür (Pain, 2008). Stalin projeyi yok etmek için Gürcistan'daki laboratuvarı içindekilerle birlikte yaktırmıştır. 2000'li yıllarda Gürcistan'da yapılan kazılar sonucunda yakılan laboratuvarın izlerine ulaşılmış ve bazı kanıtlar bulunmuştur. Yine de Ivanov haricinde suçlular hak ettikleri cezayı almamışlardır.

3.1.7. Tuskegee Frengi Deneyleri: Amerika Birleşik Devletleri'nin kırsal kesimlerinde yer alan Alabama'nın Tuskegee kasabasında son derece korkunç bir deney yapılmıştır. 1930'lu yıllar Amerikan hükümeti için çok zor olduğu söylenmektedir. Ülkede büyük buhran başlamış ve ülke ağır bir ekonomik kriz yaşamıştır. Bu dönemde fuhuş son derece artmıştır. Özellikle askerler arasında fuhuş kontrolden çıkmıştır. Amerikan ordusunda bu sebeplerden ötürü Frengi başlamıştır. Sifiliz olarak da adlandırılan frengi hastalığı; Treponema pallidum adı verilen bir bakterinin yol açtığı ve vücudun çeşitli dokularında hasara neden olan bir enfeksiyon hastalığıdır. Bu hastalık korunmasız cinsel ilişkiyle, kan yoluyla veya anneden bebeğe gebelik sırasında bulaşabilir. Deride yaralara, kabarcıklara yol açan bu hastalık tedavi edilmezse konakladığı insanı öldürebilir. Frengi orduda hızla yayılmaya başlamış ve Amerika'nın en büyük sağlık sorunu olmuştur. Hükümet bu sorunu çözmek için her yolu denemeye başlamıştır. 1932 yılında Birleşik Devletler hastalıkla mücadele dairesinde bir fikir öne sürülmüştür. Bu fikir için Tuskegee kasabası seçilmiştir. Tuskegee küçük bir çiftçi kasabasıydı ve nüfusun neredeyse tamamını siyahiler oluşturuyordu (Tuskegee University). Bu insanlar üzerinde deney yapılmasını engelleyecek kimse olmadığı için fikirlerini kolayca uygulamışlardır. 1932 yılında Amerikan Sağlık Servisi bu kasabaya gelip 'hükümet size ücretsiz sağlık hizmeti sunacak, ilaç, yiyecek yardımı yapılacak ve yakınınız ölürse cenaze masrafları devlet tarafından karşılanacak', demiştir. Bu teklifleri yaptıktan sonra şartlarını belirtmişlerdir. Bu şartlar, düzenli olarak hastaneye gitmek, başka bir hastaneye gitmemek, verilen ilaçları ve yapılan aşıları sorgulamamak ve ölüm durumunda otopsi talebi etmemek, olmuştur (Galindo, Lopez, Munoz ve Valenti, 2013). Bölgede yaşayan insanların eğitimleri olmadığı ve ekonomik durumu çok kötü olduğu için Tuskegee halkı bu teklifi sorgulamadan kabul etmiştir. Çalışmalara başlamak için 600 erkek denekle anlaşılmıştır. Bu 600 denekten 400 tanesinde frengi vardı fakat semptomlarını göstermedikleri için frengi olduklarını bilmemekteydiler. Projeyi yürütenler de bu 400 kişiye frengi olduğunu söylememiştir. Diğer 200 denek ise sağlıklı olmasına rağmen projeye dâhil edilmiş ve kontrol grubu olmuştur (Galindo, vd., 2013). İnsanlar o zamanlar bakteri, virüs gibi kavramları bilmedikleri için hastalıkların sebebinin kirli kan olduğunu düşünmüşlerdir. Bu yüzden kirli kan tedavisi için her yönteme olumlu yaklaşmışlardır. Doktorlar tam 40 yıl boyunca sözde iyileşme için bu insanlara deneyler yapmıştır. Aslında yavaş yavaş ölümleri devlet tarafından izlenmiştir. 1947 yılında penicillin, frengi tedavisinde kullanılmaya başlanmıştır (Galindo, vd., 2031). Kısa süre içerisinde Amerika'da frengi vakalarında büyük ölçüde azalma görülmüş fakat Tuskegee'de görülmemiştir. Sağlık Dairesi tedaviyi bulmasına rağmen hastalığın ilerleyen aşamalarında insanlar üzerindeki etkisini, siyahilerde ve beyazlardaki işleyişini ölçmek için bu çalışmaya devam etmiştir. 600 kişinin bu ilaca ulaşmasına izin verilmemiştir. Alabama eyaletindeki bütün hastanelere deneyde kullanılan insanların isim listeleri gönderilmiş ve 'bu kişiler tedaviye gelirse kabul etmeyeceksiniz', denilmiştir. Bu deney 1972 yılına kadar devam etmiştir. Bu olayı fark eden insanlar Amerikan basınına duyurmuştur.

Tuskegee'deki insanlar kendileri üzerinde deney yapıldığını gazetelerden öğrenmişlerdir. Bu olay sonrasında kimse suçlanmamıştır, yargılanmamıştır. Gerekçe olarak siyahi doktorlar ve hemşireleri göstermişlerdir ve ırkçı çalışma olmadığını kabullendirmişlerdir. Bu deney sonrasında 128 insan frengi yüzünden ölmüştür. 40 insan eşlerine frengi hastalığını bulaştırmış ve 19 çocuk frengi olarak doğmuştur (Taşçı, 2019). 1997 yılında Amerikan Hükümeti bu hatayı kabul etmiştir ve yaşamlarına devam eden hastalardan özür dilemiştir (Taşçı, 2019). 1932 yılında Tuskegee'de yapılan bu deneyler bazı hapisanelerde de yürütülmüştür. Mahkûmlara gizlice frengi bakterisi verilmiş fakat mahkûmlar takip edilemediği için deneyler başarısız olmuştur. Takip etmek için Guatemala'da 1943 yılından sonra askeri birliklerin içinde yer alan genelevdeki kadınlara frengi hastalığı bulaştırılmıştır ve kampta kontrollü bir frengi salgını oluşturulmuştur. Salgın nasıl ilerliyor, salgın nasıl önlenabilir gibi soruların yanıtlarını bulabilmek için bu ortam oluşturulmuştur. 1947 yılında penicillin bulununca Guatemala'da uygulanan bu deney sona ermiştir.

3.1.8. Canavar Çalışması: Kekemelik, konuşmanın ritminin ya da akıcılığının kesintiler ve bloklarla zarar gördüğü bir bozukluktur (İbiloğlu, 2011). Kekemeliğin doğuştan mı geldiği yoksa çevresel faktörlerden dolayı mı oluştuğunu anlamak için bir deney yapılmıştır. 1939'da Iowa Üniversitesi'nde çalışan Dr. Wendell Johnson ve Dr. Mary Tudor bu deneyi gerçekleştirebilmek için Iowa'da bulunan bir yetimhaneye anlaşımlardır (Silverman, 1988). Yetimhanede bulunan yaşları 5 ve 15 arasında değişen 22 denek çocuk seçilmiştir. 22 çocuktan 10 çocuğun konuşma bozukluğu vardır. Diğer 12 çocuğun konuşma bozukluğu yoktur. Çocuklar iki gruba ayrılmıştır. Birinci grupta 10 tane konuşma bozukluğu olan çocuk, ikinci grupta 12 tane sağlıklı çocuk bulunmaktadır. Bu gruplar da kendi içlerinde A ve B olmak üzere ikiye ayrılmıştır (Theodore, 2022). Deney 1939 yılının ocak ayında başlayıp mayıs ayına kadar devam etmiştir. Bu süre boyunca çocuklara konuşma terapisi eğitimi verilmiştir. Tüm gruplara aynı eğitim verilmiş fakat gruplara farklı davranılmıştır. 1A grubunda yer alan çocuklara olumlu yaklaşım, güzel sözler söylenmiştir. 1B grubuna kötü davranılmış, olumsuz eleştiriler yönlendirilmiştir. 2A grubuna olumlu yaklaşım iltifatlar yapılmıştır. 2B grubuna ise herhangi bir bozuklukları olmadığı halde kötü davranılmış, olumsuz eleştiriler yönlendirilmiştir. Bu çocuklara 6 ay boyunca psikolojik şiddet uygulanmıştır (Theodore, 2022). Deneyin sonuçlarına ulaşmak için incelemeler ve araştırmalar yapılmış ve bu deney makale olarak yayınlanmıştır. Deneyin sonuçlarıyla kimse ilgilenmemiştir. Deneyin yapılışı büyük dikkat çekmiş ve insanlar çok büyük tepkiler göstermiştir. Basın bu deneye "Canavar Çalışması Deneyi" ismini vermiştir (Silverman, 1988). Deneyin sonuçlarına bakıldığı zaman 1A grubunda yer alan çocukların konuşmaları düzelmiştir. 1B grubunda yer alan çocukların durumu çok kötüye gitmiş ve kekeme olan çocuklar artık konuşamamaya başlamış, saldırganlaşmışlardır. 2A grubundaki çocuklarda hiçbir değişiklik olmamıştır. 2B grubunda yer alan konuşma bozukluğu olmayan çocuklarda kekemelik başlamıştır. İlerleyen yıllarda bu çocukların hiçbiri iyileşememiştir. Hayatları boyunca bu deneyin sonuçlarını taşımak zorunda kalmışlardır (Theodore, 2022). Büyük bir tepki gören Iowa Üniversitesi, bilim insanlarından ve halktan özür dilemiştir (Şeker, 2022). Jhonson ve Tudor'a herhangi bir yaptırım

uygulanmamıştır. Bunun sebebi deneyin sonuçlarının doğru olmasıdır. Günümüzde de bu sonuçlar yol gösterici olmuştur.

3.1.9. MK-Ultra Programı ve CIA Zihin Kontrol Deneyleri: 1950’li yıllar Amerika’da insanların psikolojinin bozulduğu bir dönem olduğu söylenmektedir. Bu yüzden hükümet, CIA’ye birçok görev vermiştir. Bilim insanlarının sundukları çılgın fikirlere CIA direkt onay vermiştir (Gross, 2019). Bu dönemde hayvanlar üzerinde bazı deneyler yapılmıştır. Şempanzelere fiziksel işkence yöntemiyle ve kimyasallar kullanarak bazı şeyler öğretilenmiş, bazı şeyler unutturulabilmiştir. CIA tarafından bir rapor hazırlanmış ve bu raporda sorgular sırasında fiziksel kontrol yöntemleri ve kimyasallar kullanarak sorgu yapılabileceği belirtilmiştir. Bu sayede konuşmayan ajanlar konuşturulabilir, yakalanmış ajanların hafızası silinebilir, tekrar bırakılabilir. Ajanlar farkında olmadan çifte ajan olabilirlerdi. Bu iddialar ilgi çekmiştir ve 1953 yılında MK-Ultra projesi başlamıştır (Bakırcı, 2013). Projenin bir tarafı tamamen yasal ve normal oldu söylenmektedir. CIA bu dönemde 44 üniversite ve 80 enstitüyle birlikte çalışmıştır. Projenin bu bölümünde amacı insan psikolojisini etkileyebilecek bazı kimyasal maddeleri ve davranışları yönlendirebilecek fiziksel ortamları analiz etmek olmuştur. Çoğu bilim insanı CIA’ye hizmet ettiğini dahi bilmemektedir (Bakırcı, 2013). Projenin diğer tarafında ise çok korkunç deneyler yapılmıştır. CIA bu bölümde bazı uyarıcı maddeler ve ortamlar kullanarak ajan olduğu tahmin edilen insanları konuşturmuştur. Ajan olduğu tahmin edilen kişilere metamfetamin, eroin, LSD, extasy gibi uyuşturucu ve uyarıcı maddeler verilmiştir (Gross, 2019). Ajanları konuşturmak için sodyum pentothal kullanılmıştır. Bu ajanlar konuşturulduktan sonra beyinleri manipüle edilip konuştuklarını unutturmuşlardır ve ajanları serbest bırakmışlardır. CIA biraz daha ileri giderek ajan olduğunun farkında olmayan insanlar yapmışlardır (Ellenwood, Oke ve Stephard, 2020). Kaç kişiye bu yöntemlerin uygulandığı tam olarak bilinmemektedir fakat ele geçirilen belgelere göre 150’den fazla insana bu deneyler yapılmıştır. Bir iddiaya göre denekler arasında çocuklar da bulunmaktadır. CIA kendi ajanlarının konuşturulmaması için bu deneylerin ardından başka bir projeye başlamıştır. Bu projenin adı Midnight Climax’dır. Denekler artık CIA ajanları olmuştur. CIA ajanları Avrupa ve Amerika’da güvenli evlerde yaşamış ve bu evlerde fahişeler çalışmıştır. Fahişe adındaki bu kadınlar aslında başka ajanlardır (Ellenwood, vd., 2020). Onların temel görevi ajanlara LSD, metamfetamin gibi maddeler verip onları konuşturmak olmuştur (Gross, 2019). 1963 yılında proje değerlendirilip sonuçlarına bakılmıştır. Sonuçlar beklenen gibi olmamıştır. 10 yıl süren bu deneyde insanların psikolojilerinin bozulduğunu, uyuşturucu bağımlılığının başladığını, fiziksel hastalıkların ortaya çıktığını, intihar edenlerin olduğunu görmüşlerdir (Ellenwood, vd., 2020). Bir iddiaya göre yapılmış olan çalışmalar olumlu sonuçlanmış fakat ‘başka insanların kullanmaması için olumsuz sonuçlar elde ettik’, denilmiştir. Bu proje 1963 yılında sonlandırılmıştır ve tüm bilgiler imha edilmiştir (Gross, 2019). İnsanlar bu projeyi gazetelerden 1974 yılında duymuştur. 1977 yılında ise imha edilmemiş belgeler bulunarak kamuoyuna duyurulmuştur (Bakırcı, 2013).

3.1.10. Frankenstein Köpekleri: Organ nakli, 20. Yüzyılın başlarında bulunmuş, birçok insanın hayatı bu sayede kurtulmuş ve birçok ölümcül hastalığa çözüm bulunmuştur. Organ nakli,

birçok insana bir şans daha verse de bulunana kadar birçok bedel ödenmiştir. Bu bedeli insanların iyiliği uğruna, insanlar, hayvanlara ödemiştir. 1950’li yıllarda Vladimir Demikhov, çift başlı köpek deneyini yapmıştır. Daha öncelerinde organ naklini araştıran Demikhov, 1930 ve 1940 yılları arasında da köpeklerle deneyler yapmıştır. Bazen köpeklerin kalplerini çıkarıp yapay kalplerle yaşatmaya çalışmış bazen de başka bir köpektan alınan kalp veya ciğeri başka bir köpeğe nakletmiştir. Bu deneyler 1950’li yıllara kadar devam etmiştir. Demikhov, deneylerinde bazen başarılı bazen başarısız olmuştur. 1954 yılında daha önce yapılmamış bir ameliyatı gerçekleştirmiştir. Demikhov, büyük bir köpeğin boynunun yanına küçük bir köpeğin kafasını yerleştirmiştir. Bu deney başarılı kabul edilmemiştir. Çünkü iki köpek de deney sonrasında komaya girmiş ve sadece ana köpeğin kalp atışları devam etmiştir. İki köpek de 6 gün sonra ölmüştür (Matskeplishvili, 2017). Demikhov, bu deneyden sonra 23 deney daha gerçekleştirmiştir. 1959 yılındaki son deneyi ise başarılı olmuştur (McManus, n.d). İki köpek de yaşamaya devam etmiş ve ana köpek yürüme yetisini kaybetmemiştir. Bu iki köpek 4 hafta yaşamıştır. 4 hafta sonra iki köpek de komaya girmiş ve uyutulmuşlardır. Demikhov bu bilgileri bilim dünyasıyla paylaştığında çok farklı tepkiler almıştır. Bilim dünyasının bir kısmı Demikhov’u tebrik etmiştir. Çünkü Demikhov, kan uyuşmazlığı, doku uyuşmazlığı gibi birçok problemi çözmüştü. Diğer bilim insanları Demikhov’un çalışma yönteminin çok yanlış olduğunu söylemiş ve Demikhov’un deli olduğunu düşünmüştür (Matskeplishvili, 2017). 1959 yılından sonra Demikhov, insanlardaki organ nakilleri üzerine çalışmaya başlamıştır. İlerleyen yıllarda Batı Dünyası’nda ve Amerika’da fareler ve maymunlar üzerinde kafa nakli çalışmaları başka bilim insanları tarafından yapılmıştır. Yapılan bu çalışmalardan sonra 1970, 1980 ve 1990’lı yıllarda insanlarda kafa nakli konusunda çalışmalar yapılmıştır. 2015 yılında Sergio Canavero, canlı bir insanın kafasını kesip ölü bir insanın bedenine nakletmeyi düşünmüştür. Bu deney için gönüllü bir kişi bile bulunmuştur. Yapılan yorumlardan, tartışmalardan, etik sebeplerden ve teknik hatalardan dolayı Canavero ameliyatı yapmaktan vazgeçmiştir (Gregory, 2019).

3.2.İnsan Onurunu Korumaya Yönelik Uluslararası Düzenlemeler

İnsan onuru kavramı Birleşmiş Milletler Antlaşması; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İlişkin Uluslararası Sözleşme; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi ve Avrupa Temel Haklar Şartı gibi önemli uluslararası belgelerinde önemle yer verdikleri bir kavramdır (Arslan, 2015, 159; Kuru, 2017, 179 vd; Çelik, 2019, 291 vd). Bu düzenlemelerde insan onur ve değerine olan inanç ilan edilmiş, insanların insan onuruna doğuştan sahip oldukları, insan onurunu tanıma ile yeryüzünde özgürlük, barış ve adaletin geleceği, insan haklarının insan onurundan ortaya çıktığı belirtilmiş, insanların insan onuruna yakışmayacak hiçbir davranışta bulunamayacağı kesin bir biçimde kural haline getirilmiştir (Arslan, 2015, 160). İnsan onuru kavramının ayrıca; işkence, yerli halkların hakları, cinsiyet temelli şiddet, yoksullukla mücadele ve biyo-etik alanına ilişkin maddelerde de göz önünde tutulmaktadır (Çelik, 2019, 293).

Bu konuda Avrupa’da 2000 yılında kabul edilen Temel Haklar Bildirgesi önemli ve ileri bir düzenleme getirmiştir. Avrupa Birliğinin hazırlamış olduğu bu temel haklar bildirgesi 2000

yılında ilan edilmiş ve Lizbon Antlaşmasının 2009'da yürürlüğe girmesiyle diğer Avrupa Birliği anlaşmalarıyla aynı yasal değeri kazanmıştır. İngiltere ve Polonya imzaladıkları bir protokolle bu bildirgeye sınırlı bir şekilde katılmışlardır (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2022).

Buna göre; İnsanlık onuru, ihlal edilemez. Saygı gösterilmeli ve korunmalıdır (Madde 1). Herkes, yaşama hakkına sahiptir (Madde 2/1). Kişinin bedensel ve ruhsal dokunulmazlık hakkı vardır (Madde 3). İşkence, insanlık dışı veya alçaltıcı muamele, ceza yasağı vardır (Madde 4). Kölelik ve zorla çalıştırılma yasağı bulunmaktadır (Madde 5) (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2022).

Kişinin bedensel ve ruhsal dokunulmazlık hakkının detayları şu şekildedir (Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu, 2022):

1. Herkes, kendi bedensel ve ruhsal dokunulmazlığına saygı gösterilmesi hakkına sahiptir.
2. Tıp ve biyoloji alanlarında, özellikle aşağıda belirtilenlere saygı gösterilmelidir:
  - (a) yasada belirtilen usullere uygun olarak ilgili kişinin özgürce ve bilinçli olarak vereceği muvafakat,
  - (b) insan ırkının soyaçekim yoluyla ıslahına yönelik uygulamaların yasaklanması,
  - (c) insan bedeninin ve bölümlerinin ticari bir kazanç kaynağı haline getirilmesinin yasaklanması,
  - (d) insanların kopyalama yoluyla üretilmesinin yasaklanması.

Bu belge kendi içinde birinci başlığı 'insan onuru' başlığı olarak düzenlemiş; yaşam hakkı, bedensel ve ruhsal dokunulmazlık hakkı, işkence ve kötü muamele yasağı ve zorla çalıştırma ve kölelik yasağına ilişkin maddeleri bu başlık altında toplamıştır. Bedensel ve ruhsal dokunulmazlık, bilhassa Sözleşme bakımından kişilerin seçilerek ayrılmasını amaçlayan insan ırkının soyaçekim yoluyla ıslahına yönelik uygulamaların yasaklanması, insan bedeninin ve bölümlerinin ticari bir kazanç kaynağı haline getirilmesinin yasaklanması ve insanların kopyalama yoluyla üretilmesinin yasaklanması konuları düzenlenmiştir (Çelik, 2019, 296).

4. Sonuç ve Öneriler

İnsanın yalnızca insan olması nedeniyle değerli ve saygıya layık bir varlık olmasına insan onuru denir. İnsan onuru, günümüz pozitif hukukunda, ahlaksal ve doğal hukuk öğretilerinde en üstün ve vazgeçilmez bir değerdir (Arslan, 2015, 157). İnsanlara karşı insan onuruyla bağdaşmayan işlem ve eylemlerin yapılması insan hakları hukukuna aykırılık teşkil etmektedir. Geçmişte yapılan Kara Ölüm, Öjenik, Nazi İnsan Çiftlikleri, Doktor Cutton'un Tımarhanesi, Küçük Albert Deneyi, Sovyet Zehir Laboratuvarları, Maymun-Asker Projesi, Tuskegee Frengi Deneyi, Canavar Çalışması, MK- Ultra Programı-CIA ve Çift Başlı Köpek Deneyi insan hakları

ve insan onuruna karşı yapılan ihlal örnekleridir. Bu ve benzeri olumsuz uygulamalar insan haklarının tarihsel gelişiminde dördüncü kuşak haklar adı verilen bilimin kötüye kullanılması olasılığına karşın insan onurunu koruma hakkının kabulünü ortaya çıkarmıştır.

Birleşmiş Milletler Antlaşması; İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi; Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İlişkin Uluslararası Sözleşme; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi ile süreç başlamıştır. Avrupa Birliği'nin hazırlamış olduğu Temel Haklar Bildirgesi 2000 yılında ilan edilmiş ve Lizbon Antlaşmasının 2009'da yürürlüğe girmesiyle diğer Avrupa Birliği anlaşmalarıyla aynı yasal değeri kazanmıştır. Bu sözleşmelere aykırı davranışlar suç kapsamına alınmıştır (Kuru, 2017, 179 vd).

Ekonomik, Sosyal ve Kültürel İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin eğitim hakkı ile ilgili düzenlemesinde; eğitimin insan kişiliğinin ve onur duygusunun tam olarak gelişmesine uygun olması ve insan hakları ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmesi üzerinde durulmuştur (Kuru, 2017, 179 vd).

Dünya nüfusunun beş yüz milyona düşürülmesi ve Covid-19 aşısı yaptıranlara mikroçip yerleştirileceği, küresel eltin kontrolünde tek bir dünya hükümeti kurulması iddia, söylem ve tartışmalarının (Yılmaz, 2021) olduğu günümüzde; insan onuruna saygı ve koruma daha bir önem ve anlam kazanmıştır. İnsan onurunu koruyan uluslararası sözleşmelerin uluslararası denetim mekanizmalarınca denetlenerek, mahkeme ve koruma tedbirlerinin dünya genelinde tavizsiz uygulanması zorunludur. Bu konuda hukuki, siyasi, askeri çabalara insan hakları eğitimi boyutu artarak devam etmelidir.

Kaynakça

- Akçiçek, A. (2022). "Faşizmin kültür kodları ve ırkçılıkta bir uç nokta: öjeni", Birikim, Erişim 28 Haziran 2022, <https://birikimdergisi.com/guncel/368/fasizmin-kultur-kodlari-ve-irkcilikta-bir-uc-nokta-ojeni>.
- Andy, G. (2022). "İlk kafa nakli 2030'a kadar gerçekleşebilir", Independent, Erişim 28 Haziran 2022, <https://www.indyturk.com/node/107741/bilim/ilk-kafa-nakli-2030a-kadar-ger%C3%A7ekle%C5%9Febilir>.
- Arslan, K. O. (2015). İnsan Onuru Kavramı Ve Koruma Tedbirleri Bağlamında Temel Bir İlke Olarak İnsan Onurunun Korunması. TBB Dergisi, 120, 155-172.
- <http://tbddergisi.barobirlik.org.tr/m2015-120-1511>, Erişim: 23.07.2022
- Avrupa Birliği Türkiye Delegasyonu. (2022). Avrupa Birliği Temel Haklar Bildirgesi.

- <https://www.avrupa.info.tr/tr/avrupa-birligi-temel-haklar-bildirgesi-708>, Erişim: 23.07.2022
- Bakırcı, Ç. M. (2022). “MK-Ultra projesi nedir? CIA tarafından yürütülmüş sıra dışı deneyler”, Evrim Ağacı, Erişim 27 Haziran 2022, <https://evrimagaci.org/mkultra-projesi-nedir-cia-tarafindan-yurutulmus-sira-disi-deneyler-950>.
- Barry, S., & Gualde, N. (2006). La plus grande épidémie de l’histoire. *L'Histoire*, 310, 37-60.
- Benedictow, O. (2006). The black death 1346-1353. New York: Boydell Press.
- Bianet, (2022). “Tıp tarihinde bir leke”, Erişim 29 Haziran 2022, <https://m.bianet.org/bianet/dunya/132448-tip-tarihinde-bir-leke>.
- Bruvere, P. T., & Heller, J. R., (1946). Untreated syphilis in the male Negro. *Journal of Venereal Disease Information*, 27, 34-38.
- Büyüköztürk, Ş. ve Diğerleri (2012). Bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Cartwright, M. (2022). “Veba (Kara Ölüm), World History Encyclopedia, Erişim 1 Temmuz 2022, <https://www.worldhistory.org/trans/tr/1-17097/veba-kara-olum/>.
- Çelik, E. (2019). İnsan Hakları Hukukunda İnsan Onurunun Yeri Ve Rolü. Hacettepe HFD, 9(2) 2019, 282 – 310. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/835060>, Erişim: 25.07.2022
- Demikhov, M. S. V. P. (2017). A pioneer of transplantation ahead of his time, who lived out the end of his life as an unknown and in poor circumstances. *European Heart Journal*, 38(46), 3406-3410.
- Dockrill, P. (2022). “Scientist Claims US Lab Engineered ‘Humanzee’ Human-Chimp Hybrid 100 Years Ago”, Science Alert, Erişim 29 Haziran 2022, <https://www.sciencealert.com/scientist-claims-us-lab-engineered-humanzee-human-chimp-hybrid-100-years-ago-gallup-yerkes-oliver>.
- Galindo, E., Lopez, E., Munoz, F., Valenti, X., (2014). Syphilis and human experimentation from world war two to the present: A historical perspective and reflections on ethics. *History and Humanities in Dermatology*.
- Görmez, E. ve İşler, M. (2019). İnsan Haklarının Tarihsel Gelişimi. Vatandaşlık Bilgisi. (Ed. Zihni Merey). PegemA Yayınları, Ankara: 70-121.

- Gross, T. (2022). "The CIA's secret quest for mind control: Torture, LSD and a 'Poisoner in chief'", NPR, Erişim 27 Haziran 2022, <https://www.npr.org/2019/09/09/758989641/the-cias-secret-quest-for-mind-control-torture-lsd-and-a-poisoner-in-chief>.
- Harding, L. (2022). "Russia's Lab X: poison factory that helped silence Soviet's critics, The Guardian, Erişim 1 Temmuz 2022, <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/09/russia-lab-x-poison-factory-that-helped-silence-soviets-critics>.
- History, (2022). "Eugenics", Erişim 28 Haziran 2022, <https://www.history.com/topics/germany/eugenics>.
- History, (2022). "MK-Ultra", Erişim 27 Haziran 2022, <https://www.history.com/topics/us-government/history-of-mk-ultra>.
- Holokost Ansiklopedisi, (2022). "Nazi ırkçılığı", Erişim 28 Haziran 2022, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/nazi-racism>.
- İbiloğlu, A. O. (2011). Kekemelik. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 3(4), 704-727.
- İrmakbdak, (2022). "Sovyet Gizli Servislerinin zehir fabrikası", Gossive, Erişim 1 Temmuz 2022, <https://www.gossive.com/sovyet-gizli-servislerinin-zehir-fabrikasi/>.
- Johnson, E. M. (2022). "Scientific Ethics and Stalin's Ape-Man Superwarrios", Scientific American, Erişim 29 Haziran 2022, <https://blogs.scientificamerican.com/primate-diaries/stalins-ape-man-superwarriors/>.
- Karaman Kepenekci, Y. (2014). *İnsan Hakları ve Vatandaşlık*, Ankara: Siyasal Yayıncılık.
- Karasar, N. (1994). Bilimsel araştırma yöntemi. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık.
- Kuroksi, J. Martisivte, L. (2022). "The horrifying 'Cures' of Dr. Henrt Cotton American's biggest quack, Ati, Erişim 30 Haziran 2022, <https://allthatsinteresting.com/henry-cotton>.
- Kuru, G., (2017). Tarihsel Süreçte İnsan Onuruna Kısa Bir Bakış, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 16(1), 179-208. <https://jurix.com.tr/article/18254>, Erişim: 25.07.2022
- Lamba, N., Holsgrove, D., & Broekman, M. L. (2016). The history of head transplantation: a review. *Acta neurochirurgica*, 158(12), 2239-2247.
- Lewis, R. (2022). "Ilya Ivanovich Ivanov", Britannica, Erişim 29 Haziran 2022, <https://www.britannica.com/science/artificial-insemination>.
- Liebson, P. R. (2022). "The talented Dr. Cotton and other quacks", Hektoen International, Erişim 30 Haziran 2022, <https://hekint.org/2021/09/30/the-talented-dr-cotton-and-other-quacks/>.

- Mr. McManus, (2022). “Ethical issues in Psychological research”, Erişim 28 Haziran 2022, [https://www.herricks.org/site/handlers/filedownload.ashx?moduleinstanceid=1043&dataid=35906&FileName=Ethical Issues in Research.pdf](https://www.herricks.org/site/handlers/filedownload.ashx?moduleinstanceid=1043&dataid=35906&FileName=Ethical%20Issues%20in%20Research.pdf).
- Nohl, J. (2006). The black death: a chronicle of the plague. Pennsylvania: Westholme Press.
- Oke, C., Ellenwood L. and Stephard, M. (2022). “Brainwashed: The echoes of MK-Ultra”, CBC News, Erişim 27 Haziran 2022, <https://newsinteractives.cbc.ca/longform/brainwashed-mkultra>.
- Pain, S. (2022). “Blasts From The Past: The Soviet Ape-Man Scandal”, NewScientist, Erişim 29 Haziran 2022, <https://www.newscientist.com/article/mg19926701-000-blasts-from-the-past-the-soviet-ape-man-scandal/>.
- Patowary, K. (2022). “Henry Cotton: The psychiatrist who tried to ‘cure’ his patients by removing their teeth”, Amusing Planet, Erişim 30 Haziran 2022, <https://www.amusingplanet.com/2019/01/henry-cotton-psychiatrist-who-tried-to.html>.
- Senemoęlu, O. (2013). *Kapitalizm ve Korku* (Yayımlanmamıř Yůksek Lisans tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi> adresinden edinilmiřtir.
- şeker, H. C. (2022). “Canavar alışması”, Psikoloj Evreni, Erişim 28 Haziran 2022, <https://psikolojievreni.com/canavar-calismasi/>.
- Tařçı, N. (2022). “Frengi Deneyi’ne dur diyen gůrůnmez kahraman Bill Jenkins hayatını kaybetti”, Bilim ve Gelecek, Eriřim 29 Haziran 2022, <https://bilimvegelecek.com.tr/index.php/2019/03/01/frengi-deneyine-dur-diyen-gorunmez-kahraman-bill-jenkins-hayatini-kaybetti/>.
- Theodore T., “The monster study”, Practical Psychology, Erişim 28 Haziran 2022, <https://practicalpie.com/the-monster-study/>.
- Tuskegee University. (2022). “About the USPHS Syphilis study”, , Erişim 29 Haziran 2022, <https://www.tuskegee.edu/about-us/centers-of-excellence/bioethics-center/about-the-usphs-syphilis-study>
- Yıldırım, A. Ve şimşek, H. (2008). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yůntemleri. Ankara: Seękin Yayıncılık.
- Yılmaz, S. (2021). COVID-19 Salgını, Kůresel Elit ve Yeni Důzen. Lectio Socialis. July 2021, Volume 5, Issue 2, 61-74